

Medlemsinformation 4 - November 1992

Vad hände egentligen? - Andra boken.

Skolans historia i Upplands-Bro.

Den svenska folkskolan 150 år.

Boken ligger färdig i början av december 1992. Pris 180:-

256 sidor, hård pärm och trådbunden.

Medlemmar i UKF kan få boken hemsänd för samma pris, om beloppet sätts in på pg 27 58 94 - 4.

På biblioteken kostar den 180:-

För bokpaketet med 11 böcker betalas 1800:-

Huvudförfattare är *Ruben Lindberg* som också illustrerat de 150 sidorna som han bidragit med. Ruben har varit bosatt i kommunen sedan 1949 och varit verksam som lärare, kantor, rektor och kommunalpolitiker. Ingen har varit bättre skickad att skriva vår skolas historia. Att han också som etablerad bild-konstnär illustrerat boken med originalteckningar förhöjer dess värde i allra högsta grad.

Om skolan har också *Anna-Greta Wijkström*, lärare i Tjusta på 1930-talet, och *Börje Sanden* lämnat bidrag.

Tre av bokens "Tidsbilder" berör Håbo-Tibble och Håtuna. Syskonen *Lambert Wahlberg* och *Irma Hådell* har på ett förtjusande sätt beskrivit sina barndomsminnen från soldaten Hådells stuga i Håbo-Tibble. "Från mormors stuga såg man ut över den vackraste plats på jorden; man såg skogar, åkrar och ängar så långt ögat kunde nå". Ur *Sten Littmarcks* Håtuna-beskrivning från 1938 finner man bl a intressanta upplysningar om befolkningens yrkesfördelning och bosättning. Den fjärde är en ordagrann återgivning av ärkebiskop *Nathan Söderbloms* märkliga protokoll från visitationen i Kungängen och Västra Ryd 1926.

När detta skrivs har boken börjat tryckas och vi anser oss ha fått garantier för att den skall finnas att köpa på bl a bibliotek och bokbuss i början av december.

Den självklara julklappsboken

för alla Upplands-Bro-bor 1992, när skolan firar sitt 150-års jubileum. Boken är den första samlade framställningen av skolväsendet i vår kommun. Ruben har ägnat ett par år åt studier av protokoll och handlingar. Skolans utveckling i stort kan följas genom de lokala åtgärder som vidtagits inom alla skoldistrikt i kommunen. Detta beskriver han under rubriken Folkundervisningen i Upplands-Bro fram till 1950. Förutom alla skolor och dess särarter finns en förteckning av alla anställda lärare fram till stor-kommunens tillkomst 1950. Han avslutar sin framställning med en historik över skolorna 1950 - 1992. Ett flertal skolstadgor och viss statistik finns också med i boken. Boken är rikt illustrerad, huvudsakligen med teckningar av Ruben Lindberg.

Du har väl skaffat Första boken?

Den har bemötts välvilligt. Huvudtemat är Almarästaket och dess förhållande till Stockholms Blodbad. Här har vi "Rikshistoria på hemmaplan". Den svenska nationalstatens födelse och den svenska riksdagens tillkomst är bägge intimt förknippade med händelser i nuvarande Kungsängen.

Du får bägge böckerna för 300:- Första boken kostar 150:-

Det blir billigast för UKF om du själv hämtar böckerna på biblioteket.

Vår viktigaste inkomstkälla

Försäljningen av våra böcker är den viktigaste inkomstkällan för UKF. I dagens läge kan inte kommunen bidra med kostnadstäckande bidrag eller förskott. Böckerna möjliggörs genom ideellt arbete; endast tryckning, inbindning och omslag betalar vi för. För att det skall klaras måste vi snabbt sälja många böcker. Vi räknar med att sälja boken vid B&W vid några tillfällen före jul. Vi behöver hjälp då, ring Curt Dahlgren (581 70 245) eller Börje Sandén (582 41 355, 582 40 515).

Presentation av Andra boken - Föredrag av författaren.

Tisdagen 8 december. kl 19.30. Dagcentralen vid Torget i Kungsängen.

Folkundervisningen i Upplands-Bro. Ruben Lindberg berättar om skolans historia och om sitt forskningsarbete.

Boken säljs vid detta tillfälle till **introduktionspris av 160:-** (Första + Andra boken 280:-)

"1993 - Den Svenska Historien"

Under hösten har media allt oftare berättat om 1993 som Den Svenska Historiens år.

"Den Svenska Historien" är ett landsomfattande projekt, det största i sitt slag hittills i landet. Det syftar till att göra historien levande för svenska folket - göra den till en del av det allmänna medvetandet.

Historiska museet och Nordiska museet samt de 24 läns museerna öppnar på en och samma gång års-långa utställningar. Start 21 mars 1993 kl 12.00.

En "programförklaring" - en märmare beskrivning av tankegångarna som ligger bakom projektet - presenteras i en folder. Av den framgår bl a att man gärna vill lyfta fram "den dolda historien" och "dra oväntade paralleller till modern tid".

Populär Historia framställer i senaste numret saken sålunda: "Dessa utställningar får gärna vara provocerande i förhållande till den allsmäktiga rikshistorien".

Riksantikvarieämbetets tidskrift framhåller värdet av konkretion och variation, att regionernas historia skall hållas fri från rikshistorisk styrning.

Aven i senaste numret av Kulturens värld tar man på ledande plats upp "Den Svenska Historien" och säger att den skall bli ett äventyr; sagan om Sverige; årets evenemang; den skall ge oss medvetenhet om gångna tider, när vi nu närmar oss Europa.

Rikshistoria på hemmaplan

Som ett led i projektet uppmanas Hembygdsföreningarna genom sin läns- och riksorganisation att verka för "Rikshistoria på hemmaplan".

I Upplands-Bro finns typisk lokalhistoria, sådan som är unik för varje bygd. Men vi är också lyckligt lottade när det gäller anknytning till rikshistorien. Inför "Den Svenska Historiens år 1993" vill vi inom UKF verka för att i det riksomfattande projektets anda fördjupa kunskapen om vår rikshistoria. Med utgångspunkt från det lokala perspektivet kan man få ett utökat intresse för de större historiska händelserna.

* En viss historisk händelse känns angelägnare att ta till sig om den har anknytning till min vardagliga omgivning.

* Och omvänt - och inte mindre viktigt - min vardagliga miljö blir intressantare om den har en plats i historien.

Upplands-Bro har många platser från vilka vi har särskild anledning att blicka in i rikshistorien:

Almare-Stäket

- den nationella frihetskampen under 1400- och 1500-talen är mycket intimt förknippad med ärkebiskoparnas agerande från sin militärt och politiskt mycket strategiska plats vid Stäket.

- riksdagens tillkomst är i sin tur förbunden med den nationella frihetsrörelsen. Det var en rad riksmöten kring den frågan som lade grunden till Europas näst äldsta ännu fungerande parlament och man hänvisar bl a till mötet vid Kungsängens kyrka 1502, liksom det äldsta bevarade riksdagsbelutet som handlade om rivningen av S:t Eriks borg, vilket var motiveringen till Stockholms Blodbad.

Håtunaleken - 1306

- ett viktigt led i en historisk process som börjar med Alsnö stadga 1280 och slutar med tillkomsten av Sveriges första författning 1319.

Fornsigtuna

- en centralt belägen kungsgård före och under vikingatiden, den enda utgrävda med grundkonstruktioner av annars okänt slag.

- samband med de isländska sagorna, Ynglingasagan, Habor och Signhild.

Tibble gästgivargård

- här formulerade de upproriska dalkarlarna sina sex anklagelsepunkter mot regeringens politik 1743. Deras aktion brukar kallas Stora Daldansen.

- dagen efter militärens blodiga ingripande på Gustav Adolfs torg gick svenska flottan till angrepp med info92-4

sina kanoner mot demonstranter på Norra Björkfjärden - utanför Rösaring.

– prästen i Bro - Jakob Mörk - skrev inlagor mot tidens politik på ett sådant sätt att han kom med i censurens historia.

– på grund av Stora Daldansen blev användningen av budkavlar för uppbåd av folk i lag förbjudet. - i samma lag erbjuds penningbelöning för dem som underrättar myndigheterna om olagliga folkuppbåd.

– lagen lästes upp i alla kyrkor Andra böndagen varje år långt in på 1800- talet - en angiverilag! - här vid Tibble gästgivargård låg också den revolutionsarme som 1809 hade för avsikt att avsätta vår kung Gustav IV Adolf. I den allvarliga situation som uppstod tvingades befälhavarens revolutionskolleger i Stockholm ingripa och arrestera kungen innan armen drabbade samman med kungens trogna för-band. Det blev aldrig något inbördeskrig.

Rösaring

- uppmärksammas hednisk kultplats med Upplands största labyrint och den unika processionsvägen. Labyrinten, på 1600-talet omnämnd som Trojeborg, räknas tillsammans med labyrinten vid Anundshög till de intressantaste i landet enligt labyrintexpertisen. Det finns ett intressant samband med antikens fruktbarhetskult och det homeriska Troja.

Dalkarlsbacken

- vårt lands första statliga vägbygge från 1600-talet, genomfört av staten just för att vägen var av riksintresse, ger oss anledning att fundera över kommunikationer.

Hålvägarna vid Kalmarsand

- en annan synnerligen intressant företeelse med vägar från forntiden till 1600-talet.

Utfärder och föredrag

Under 1993 kommer vi på olika sätt att uppmärksamma dessa platser och händelser. Tillsammans med hembygdsföreningarna och kulturnämnden hoppas vi kunna hålla föredrag och göra utfärder för att från dessa platser uppmärksamma rikshistorien. 1993 kan bli ett intressant år för de Upplands-Bro-bor som ännu inte lärt känna vår bygds historia.

Studiecirkel - guideutbildning

Intresset för vår bygds historia sträcker sig långt utanför Upplands-Bro och när vi nu skall satsa på "kulturism" enligt fullmäktiges direktiv till kultur- och fritidsnämnden kommer vi att behöva kunniga guider. Det kan därför vara aktuellt att dra igång en ide som vi en tid funderat över inom UKF, nämligen att starta en studiecirkel kring våra kulturminnen med den uttalade avsikten att vaska fram personer som sedan kan åta sig guidningsuppdrag.

Studiecirkeln får således en dubbel uppgift; att i första hand bli ett forum för dem som vill lära sig mer om Upplands-Bros historia; har vi tur kanske några av deltagarna sedan vill åta sig guidningsuppdrag. Utfärderna som görs under 1993 kan bli åskådnings- och övningsexempel.

Ar du intresserad av att delta i en studiecirkel av detta slag kan du anmäla dig till UKF tel 582 41 355, 582 40 515 eller Vuxenskolan 580 197 40. Vi försöker att starta så fort som möjligt efter nyår. Du skall absolut inte känna något tvång att engagera dig som guide. Ha roligt med historien!

Lokalhistorisk konferens

I Sverige är lokalhistoria på akademisk nivå inte så vanligt förekommande. Man försöker nu ändra på den saken. I vår region har ett samarbete upprättats mellan Stockholms universitet och Sveriges Hembygdsförbund. Bägge stod nyligen som värdar för en lokalhistorisk konferens på universitetet till vilken UKF var inbjudet att föreläsa om och demonstrera hur datorn kan användas i lokalhistorisk forskning. Vi visade hur man kan finna fakta om Upplands-Bro i det växande antalet databaser som vi successivt upprättar. En närmare beskrivning av dem planeras till ett kommande medlemsbrev.

Extra intressant för oss var att få demonstrera ett alldeles nytt program för Sverige, som vi på uppdrag av generalagenten håller på att utprova för svenska förhållanden. Det är en metod för s.k. fritext-sökning på stora textmängder, genom vilken man på mycket kort tid kan finna alla texter som innehåller ett visst ord kombinerat med vissa villkor.

Övriga föreläsningar handlade om hur självbiografiskt material bör utnyttjas; *Stefan Bohman* från Nordiska museet talade. Vi fick också se prov på bilddokumentation av barn från såväl Gamla Stan som från Rinkeby; *Elly Berg*. *Peter Olausson* redogjorde för domboksforskningen. Man håller på att ta fram en handbok med råd till dem som vill forska i detta utomordentligt rika material. Man syftar på årligen återkommande konferenser av detta slag.

info92-4

Skriva in kyrkböcker i databaser

UKF vill lägga upp kyrkoböckerna i en för forskare åtkomlig databas. Om du tycker att det skulle vara roligt att skriva in uppgifterna ur våra dop-, vigsel- och begravningsböcker skulle du göra en värdefull insats för släktforskare och vår lokalhistoriska forskning. Vänd dig till *Jan-Christer Strahlert*, Kungsängen, tel 581 73 277, så får du upplysningar och råd om hur du skall göra.

Rösaring III

Den tredje sammankomsten kring temat Rösaring kan tyvärr inte bli av denna termin. *Ebbe Schön* meddelar att han inte hinner med det nu. Han vill dock gärna återkomma med de intressanta frågeställningarna kring fruktbarhetskulten.

De två genomförda sammankomsterna kring temat var välbesökta. *Arne Groth* påvisade med sin slagruta och pendel ett flertal "kraftlinjer", raka och böjda, i närheten av labyrinten och berättade om hur man fram till 1700- talet tog hänsyn till dem i olika sammanhang. Vi fick själva göra oss slagrutor av små plaststänger (avsedda för svetsning av platsfogar) och pröva vår förmåga att känna jordströmmarna. Många lyckades efter lite övning. Här finns inte plats för noggrannare redogörelse för dagen övningar; jag hänvisar till litteraturen som fanns i medlemsinformation 1991:5.

John Kraft gav prov på alla aspekter kring de gåtfulla Trojeborgarna. Han har varit här tidigare och delgett oss sina synpunkter och erfarenheter från många års forskning. Särskilt intressant är hans försök att datera dem; det finns inga "fysikaliska" mätmetoder att ta till ; möjligen skulle man i vissa fall kunna använda sig av tillväxttakten av lavar på stenar. Främst måste man lita till indirekta observationer. Labyrinter kan exempelvis ha tillkommit före daterbara gravar i ett område. Labyrinter av den typ som vi har i Norden överensstämmer med dem som fanns i medelhavsområdet under den tidiga antiken. Romarna "förvanskade" labyrintformen. Våra originallabyrinter - något 20-tal i Norden - bör således ha tillkommit före vår tidräknings början!

John redogjorde också för sina tankar kring förekomsten av ett fjärde folkland vid sidan av medeltidens mer kända Attundaland, Tiundaland och Fjärdhundraland. Detta folkland skulle i så fall haft ett kultcentrum vid Rösaring och en mer "världslig" samlingsplats vid Bro kyrka. En minst sagt spännande slutledning. Arkeologiska undersökningar av gravarna och den stora avplanade högen vid Rösaring vore på tiden.

Släktforskarnas hus i Leksand

Ett nytt centrum för släktforskare har öppnats i Leksands Sockenstuga. I detta Släktforskarnas Hus finns ca 1/2 miljon mikrokort med 15 miljoner kyrkobokssidor. För en dagskostnad på 180:- har man på ett och samma ställe tillgång till alla kyrkoarkivalier. Projektet stöds av flera dalakommuner, Västerås stift och länsstyrelsen i Kopparbergs län. Ett historiskt centrum av riksintresse.

Ny radioaktiv dateringsteknik för arkeologiskt material

I samband med upptäckten av den s.k. glaciärmannen - "ismannen" - riktades uppmärksamheten på den förfinade metoden för kol-14-dateringar, som utvecklats vid The Svedberg-laboratoriet i Uppsala. Det räckte med några gram av ismannens skohalm för att bestämma åldern till 5300 år. Metoden var klar 1985 och kallas accelerator-masspektrometri, AMS. Mer om metoden i *Populär Historia* 1992:5.

Stockholm blir huvudstad

Den som missade Lars Ericsons föredrag i UKF förra hösten kan nu läsa hans artikel i samma ämne i *Populär Historia* 1992:5.

Kulturpriset i Håbo 1992

En av UKF:s medlemmar, ordföranden i Håbo härads hembygdsförening, Ingrid Ljungkvist har nyligen tilldelats Håbo kommuns kulturstipendium därför att "hon gör en stor kulturinsats genom sin amatör-forskning kring hur det troligen var en gång i tiden" och därför att "hon försöker skapa förankring och hembygds känsla och därmed en tro på framtiden". Strax efter vann hon såväl första som andra pris i en fototävling i Håbo.

Vi gratulerar på det allra varmaste och önskar henne fortsatt framgång med sitt hembygdsarbete.

Förhandsbeställ gärna boken om Skolans historia i Upplands-Bro genom att sätta in summan på pg 275894-4.

Boje Sandén